

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

О.Б. Тарнопольський
М.Р. Кабанова
Н.О. Черняк

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ І ПРЕДМЕТНА ДИДАКТИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ

Конспект лекцій

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

О.Б. Тарнопольський

М.Р. Кабанова

Н.О. Черняк

**МЕТОДОЛОГІЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАВЧАННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
І ПРЕДМЕТНА ДИДАКТИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ**

Конспект лекцій

Електронне видання

Дніпро
2018

Укладачі:

О.Б. Тарнопольський, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов;

М.Р. Кабанова, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов;

Н.О. Черняк, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики
та методики навчання іноземних мов.

Тарнопольський О.Б.

Т 19   Конспект лекцій з дисципліни «Методологія наукових
досліджень навчання англійської мови і предметна дидакти-
ка її викладання» [Електронний ресурс] / О.Б. Тарнопольський,
М.Р. Кабанова, Н.О. Черняк. – Дніпро: Університет імені Альфреда
Нобеля, 2018. – 23 с.

УДК 811.111

© О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова,
Н.О. Черняк, 2018

© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2018

ЗМІСТ

Вступ	4
Лекція 1: Загальне визначення предметної дидактики навчання англійської мови та спрямованості наукових досліджень у цій галузі. Зв'язок предметної дидактики навчання англійської мови із суміжними науками	4
Лекція 2: Методи наукових досліджень у галузі навчання англійської мови	5
Лекція 3: Цілі, завдання та зміст навчання англійської мови як іноземної і наукові проблеми його добору	6
Лекція 4: Методи, прийоми та засоби навчання англійської мови як іноземної і проведення наукових досліджень у цій галузі.....	7
Лекція 5: Вплив на навчання англійської мови як іноземної індивідуальних/особистісних якостей людини, її емоцій та мотивації. Проведення наукових досліджень у цій галузі	8
Лекція 6: Навчання мовного матеріалу. Добір матеріалу та формування фонетичних, лексичних та граматичних мовленнєвих автоматизмів. Проведення наукових досліджень у цій галузі	11
Лекція 7: Методика навчання англомовного говоріння. Проведення наукових досліджень у цій галузі	14
Лекція 8. Методика навчання англомовного читання. Проведення наукових досліджень у цій галузі	16
Лекція 9. Методика навчання англомовного аудіювання. Проведення наукових досліджень у цій галузі	18
Лекція 10. Методика навчання англомовного письма. Проведення наукових досліджень у цій галузі	19
Література	20

ВСТУП

Курс дисципліни «Методологія наукових досліджень навчання англійської мови і предметна дидактика її викладання» розраховано на 20 годин лекцій (10 лекцій) та 28 годин семінарських занять (10 занять). Місце дисципліни у навчальному процесі, мета курсу, його структура, зміст дисципліни з темами кожної лекції та семінарського заняття визначені у Робочій програмі (Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень навчання англійської мови і предметна дидактика її викладання» / О.Б. Тарнопольський. – Дніпро: ДУАН, 2001). У цьому конспекті лекцій з десяти тем курсу викладено зміст кожної лекції окремо, визначено основні питання, що обговорюються протягом лекції, надано базові визначення та дефініції. Наприкінці конспекту кожної з десяти лекцій зазначено розділи базового підручника та додаткової літератури, яку доцільно використовувати, готуючись до семінарського заняття. Конспект лекцій призначено для викладачів, які читають цей курс, і, головним чином, для студентів – як орієнтир для підготовки до семінарських занять та заліку.

ЛЕКЦІЯ 1. Загальне визначення предметної дидактики навчання англійської мови та спрямованості наукових досліджень у цій галузі. Зв'язок предметної дидактики навчання англійської мови із суміжними науками

Предметна дидактика навчання англійської мови – це наука, що досліджує цілі, зміст, методи та засоби навчання, а також засоби вивчення та виховання на матеріалі англійської мови як іноземної.

Вона поділяється на загальну та спеціальні (наприклад, методику навчання лексики тощо).

Предметна дидактика, як і кожна наука, має свій об'єкт та предмет. Об'єктом будь-якої науки є реальні явища певної сфери діяльності та результати пізнання в цій галузі, зафіксовані у певній знаковій формі, які виступають у об'єктивованому матеріальному вигляді. З цієї точки зору основні об'єкти предметної дидактики навчання англійської мови – це програми, підручники, навчальні посібники, що забезпечують навчання певної дисципліни, процес її викладання, який включає діяльність викладача та учнів/студентів і основні форми їх взаємодії.

Предмет будь-якої науки – це абстрактна система її об'єктів. Предметом науки, яка розглядається, не є процес навчання англійської мови, як це інколи трактується, а узагальнення всіх можливих моделей взаємодії всіх явищ, процесів, зв'язків, відносин тієї сфери дійсності, яка пов'язана з навчанням цієї мови.

У лекції трактується зв'язок предметної дидактики навчання англійської мови з лінгвістикою, педагогікою, психологією, психолінгвістикою, соціолінгвістикою.

ЛЕКЦІЯ 2. Методи наукових досліджень у галузі навчання англійської мови

Ці методи поділяються на методи науково-теоретичного рівня та методи науково-експериментального рівня.

До перших належать передбачення, аналіз, синтез, аналогія, пояснення, опис, формалізація (зведення до формальних показників), екстраполяція (поширення розроблених теоретичних конструктів на інші аналогічні явища) і, нарешті, моделювання, коли дослідник на основі власних міркувань щодо досліджуваної проблеми створює теоретичну модель того, що він вважає можливим досягнути як результат свого дослідження на основі тієї ідеї, яку він висунув на його початку. Методичне дослідження починається з використання методів науково-теоретичного рівня і вони супроводжують його до самого кінця, оскільки будь-які отримані в ході дослідження практичні результати мають бути проаналізованими, синтезованими, узагальненими, формалізованими, екстрапольованими на інші аналогічні явища, «вписаними» у модель, яка створюється, тощо.

Методи науково-експериментального рівня дозволяють отримати конкретні практичні результати дослідження, які підтверджують або спростовують його гіпотезу, що була висунута на основі використання методів науково-теоретичного рівня. Вони, власне, і дозволяють розробити практичні підходи до оптимізації навчального процесу з іноземних мов для поліпшення його результатів. До цих методів належать: 1) вивчення літературних джерел, архівної документації і узагальнення передового досвіду (мають передувати будь-якому методичному дослідженню, щоб з'ясувати, чи є гіпотеза дослідження обґрунтованою і дійсно новою); 2) вивчення навчальної документації і результатів праці тих, хто навчається, бесіди з ними/інтерв'ювання, анкетування, хронометраж їх праці і спостереження за ними і навчальним процесом у цілому (для отримання «зрізу» поточного його стану, прояснення ставлень, побажань, мотивації тих, хто навчається, визначення темпу їх навчальної роботи тощо); 3) експеримент та пробне навчання разом з початковими, проміжними та кінцевими експериментальними зрізами і/або тестуванням для отримання точних практично/експериментально обґрунтованих даних щодо достовірності/недостовірності висунутої вихідної гіпотези дослідження (тестування може також проводитися і для отримання «зрізу» поточної успішності тих, хто навчається, – п. 3 вище); 4) математико-статистичні методи для підтвердження/спростування достовірності отриманих у методичному експерименті або в пробному навчанні показників. Методичне дослідження на його науково-експериментальному етапі найчастіше завершується створенням моделі (вже не суто теоретичної, а практичної) оптимізованого в результаті дослідження навчального процесу в тому чи іншому його аспекті або аспектах.

ЛЕКЦІЯ 3. Цілі, завдання та зміст навчання англійської мови як іноземної і наукові проблеми його добору

Цілі навчання іноземних мов прийнято поділяти на практичні, загальноосвітні, виховні та розвиваючі.

Практична ціль навчання раніше визначалася як оволодіння видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання, письмо). Але цього недостатньо, оскільки не беруться до уваги правила соціально-культурного характеру, без володіння якими неможливе нормальне спілкування. Тому зараз прийнято визначати практичну мету навчання як оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією. За визначенням Н.І. Гез – це володіння лінгвістичною компетенцією, знання відомостей про мову, наявність вмінь співвідносити мовні засоби із завданнями та умовами спілкування, розуміння стосунків між комунікантами, вмінням організовувати мовленнєве спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки та комунікативної доцільності висловлювань. Компоненти комунікативної компетенції: лінгвістичний, формально логічний, лінгвосоціокультурний та паралінгвістичний.

Відокремленість комунікативних компетенцій у різних видах мовленнєвої діяльності.

Загальноосвітні цілі навчання.

Виховні та розвиваючі цілі навчання.

Завдання навчання як вирішення окремих підпорядкованих питань на шляху досягнення його цілей (наприклад, окремі завдання у навчанні граматики).

Зміст навчання. Аналіз змісту навчання за компонентами та різні підходи до компонентного складу змісту навчання: 1) тільки навички та вміння, або 2) навички, вміння та мовний матеріал, або 3) навички, вміння, мовний матеріал, тексти як зразки мовлення, тематика та ситуації, лінгвістична інформація, мовні поняття, відсутні у рідній мові.

Лінгвосоціокультурний компонент навчання.

Рівневий підхід до змісту навчання (В.Л. Скалкін): 1) процес оволодіння знаннями, вміннями та навичками на верхньому ярусі (процесуальний та психофізіологічний аспекти); 2) мовний інвентар та тексти на середньому ярусі; 3) значення та сенс мовних знаків на останньому ярусі. Переваги рівневого підходу для точного добору змісту навчання.

Рівні організації мовного матеріалу для навчання (за І.Л. Бім): слово – типова фраза – тема – текст.

Виключення правил зі змісту навчання, оскільки навчають не них. Вони – лише інструкція до діяльності.

Добір змісту навчання. Оптимальний шлях – добір за рівнями у такій послідовності: сфери спілкування – (з них) тематика та ситуації спілкування – (з них) зміст текстів – (з них) значення та зміст мовних

одиниць – (з них) інвентар мовних одиниць – навички та вміння оперувати ними у мовленні.

Загальне поняття про добір мовних мінімумів (детально розглядається у лекції, що трактує питання формування лексичних та граматичних навичок).

ЛЕКЦІЯ 4. Методи, прийоми та засоби навчання англійської мови як іноземної і проведення наукових досліджень у цій галузі

Підходи, методи та технологія навчання. Поняття про підхід як загальну стратегію навчання.

Загальне значення терміну метод – принциповий напрям навчання. Спеціальне значення терміна – один зі способів навчання.

Класифікація методів навчання (у спеціальному значенні): поділ на методи викладання та методи учіння. Методи викладання: показ, пояснення, організація тренування, організація використання. Супроводжуючий метод – контроль. Характеристика методів викладання. Методи учіння: ознайомлення, розмірковування, тренування, використання. Супроводжуючий метод – самоконтроль. Характеристика методів учіння.

Прийом як елементарна методична дія, спрямована на вирішення конкретного методичного завдання.

Технологія навчання як наука техніки навчання, тобто чого вчити, як вчити, чому вчити так, а не інакше. Вона включає конкретний набір прийомів, який безпосередньо використовується викладачем. Технологія – це серія прийомів, які слідують один за одним та безпосередньо спостерігаються в аудиторії.

Інше розуміння технології – як використання технічних засобів (перш за все комп'ютерної техніки) у викладанні іноземних мов.

Вправи як дії, мета яких – їх засвоєння. Реалізація всіх методів-способів через вправи. Класифікація вправ.

Система навчання. Загальне поняття про систему та системний підхід. Поняття структури та організації, зв'язки управління в системі, підсистеми та їх ієрархії, організованість системи та її функціонування як цілого, яке більше суми своїх частин. Зворотній зв'язок у системах.

Система навчання іноземних мов як загальна модель навчального процесу, що відповідає певній методичній концепції, яка обумовлює відбір матеріалу, мету, форми, зміст та засоби навчання. Тракткування методів-напрямів навчання як систем.

Засоби навчання. Підручник як центральний засіб навчання, поняття про визначення та структуру підручника. Вимоги до його змісту, структури, та оформлення.

Нетехнічні засоби навчання та їх класифікація.

Технічні засоби навчання та їх класифікація.

Використання фонограм та відеофонограм у навчанні іноземних мов. Принципи та переваги їх використання. Використання комп'ютерів та Інтернету. Принципи та переваги їх використання.

Поняття про навчально-методичні комплекси, вимоги до них та їх компонентного складу і структури.

Комунікативний підхід до навчання іноземних мов. Принцип комунікативності як провідний принцип методики навчання іноземних мов. Реалізація принципу комунікативності у комунікативному підході. Основні характеристики комунікативного підходу.

Сучасні дослідження методів навчання.

ЛЕКЦІЯ 5. Вплив на навчання англійської мови як іноземної індивідуальних/особистісних якостей людини, її емоцій та мотивації. Проведення наукових досліджень у цій галузі

Розглядаються психологія особистості та психологія емоцій з точки зору впливу на опанування іноземної мови через розвиток позитивної мотивації до такого опанування.

Мотивація людини поділяється на зовнішню та внутрішню, а остання, у свою чергу, ділиться на перспективну і процесуальну. Зовнішня мотивація, наприклад, через змушення людини вчитися, дуже малоефективна і не сприяє досягненню скільки-небудь високих результатів навчання. Причина в тому, що зовнішня мотивація заохочення у навчанні діє дуже короткий термін, після чого, наприклад, учень школи зазвичай перестає вважати вартим витрачати великі зусилля, щоб отримувати високі оцінки із зовсім нецікавих предметів заради якихось дрібних подарунків або інших заохочень від батьків. Зовнішня мотивація покарання завжди діє, але як тільки її дія завершується (наприклад, людина склала з позитивною оцінкою іспит з дисципліни, яка вивчалася під впливом зовнішньої мотивації покарання), все, що вивчалася, швидко забувається майже повністю. Це викликано тим, що така мотивація завжди викликає негативні емоції людини і, як тільки її дія закінчується, людина підсвідомо намагається витіснити зі своєї пам'яті усе, що з цими емоціями пов'язане, – витісняючи тим самим і навчальну інформацію. У цих умовах звичайно не варто розраховувати на зовнішню мотивацію у навчанні вже фактично дорослих людей, до яких можна віднести і студентів ЗВО.

У такому випадку доцільно спиратися виключно на внутрішню мотивацію, тобто таку, де стимули до навчання породжуються саме тим, хто навчається, а не нав'язуються йому зовні. З високою позитивною внутрішньою мотивацією ефективність навчальної діяльності зростає у багато разів. Це обумовлено тим, що між діяльністю та її метою встановлюється тематичний зв'язок, тобто діяльність починає виконуватися заради її власного змісту. Така висока позитивна внутрішня мотивація у навчанні іноземних мов виникає в тому випадку, коли мовленнєва діяльність мовою, що вивчається, та сам процес оволодіння

нею мають для тих, хто навчаються, особистісну значущість: стають важливими для досягнення особистісних цілей або пробуджують позитивні емоційні відчуття (див. вище про позитивні емоції, що пов'язані зі спілкуванням, коли воно виконує свою особистісну функцію).

Особистісна значущість як інтегральне вираження високої позитивної внутрішньої мотивації у вивченні іноземної мови та мовленнєвій діяльності нею є, у свою чергу, результатом формування у тих, хто навчаються, двох вже згаданих вище основних видів внутрішньої мотивації: перспективної та процесуальної. Перша з них, або «мотиви діяльності», пов'язана з усвідомленням віддалених цілей навчання, наприклад, важливість та користь оволодіння іноземною мовою для майбутньої роботи або кар'єрного зростання, або для розвитку свого бізнесу тощо. Друга – «мотиви дій» – забезпечується привабливістю самих дій, що виконуються для оволодіння мовою, яка вивчається, та пов'язана зі спілкуванням нею.

Саме процесуальна внутрішня мотивація найбільш ефективна з точки зору підвищення якості навчального процесу з вивчення іноземних мов. Перспективну внутрішню мотивацію до їх вивчення мають практично всі студенти ЗВО. У наш час навіть важко уявити собі молоду людину, яка б не розуміла роль володіння іноземною мовою (особливо англійською) у її житті та кар'єрі. Однак перспективна мотивація лише обмежено впливає на ефективність навчальної діяльності, оскільки вона завжди орієнтована на віддалені блага, які можна отримати від виконання тієї чи іншої діяльності. Багато людей відволікаються від таких майбутніх благ сьогоденними питаннями, проблемами, розвагами або просто лінощами. Тому часто студенти, добре розуміючи, як важливо для їх професійного майбутнього засвоєння тієї чи іншої навчальної дисципліни, не завжди сумлінно вивчають її, присвячуючи свій час вирішенню більш близьких завдань сьогодення або тому, що на цей момент приносить їм більше задоволення.

Вплив процесуальної мотивації зовсім інший, ніж перспективної мотивації. Це мотивація «безпосередньої дії», тому що вона пов'язана з задоволенням від самого процесу діяльності. Добре відомо, з яким захопленням дорослі люди займаються своїми хобі, різноманітними іграми, хоча вони не приносять їм ніякої практичної користі та, як вони прекрасно розуміють, ніколи не принесуть її і в майбутньому. Той, хто полюбляє комп'ютерні ігри, може багато годин грати в них, псує собі зір та усвідомлюючи, що це досить безглузде заняття відволікає його від значно важливіших справ. Але він продовжує грати, оскільки сама гра приносить йому стільки задоволення, що воно переважає усвідомлення шкоди, яка завдається самому собі. Отже, процесуальна мотивація – це найсильніший з видів мотивації, тому, коли вдається сформувати її в процесі вивчення іноземної мови, успіх навчання є значною мірою гарантованим. Якщо обрати таку діяльність у навчальному процесі, яка може бути процесуально вмотивованою для тих, хто навчається, то через

механізм «зсунення мотиву на ціль» процесуальна мотивація пошириться і на мову спілкування, що здійснюється для виконання цікавої екстралінгвістичної діяльності, тобто на мову, що вивчається, і на сам процес оволодіння нею.

Процесуальна навчальна мотивація у навчанні іноземних мов виникає завдяки використанню трьох підходів, перші два з яких не дають дуже надійних і сталих результатів, хоча, безумовно, допомагають таку мотивацію розвивати. Третій підхід є значно надійнішим і практично завжди сприяє виникненню процесуальної навчальної мотивації у тих, хто навчаються.

Перший підхід полягає в тому, щоб надавати студентам дійсно цікаві для них навчальні матеріали (виходячи з їх віку, особистісних інтересів тощо). Підхід є дуже корисним і його потрібно використовувати якомога частіше, але обмеження полягає у тому, що майже неможливо добрати матеріали, однаково цікаві для всіх студентів у групі, і тільки на них будувати навчальний процес.

Другий підхід полягає у використанні найбільш цікавих і привабливих для тих, хто навчаються, видів навчальної діяльності – як правило, висококомунікативних і творчих. Цей підхід також варто використовувати якомога частіше, але і він має теж саме обмеження, що й попередній, – майже неможливо знайти види навчальної діяльності, однаково привабливі для усіх студентів у групі, і лише на них базувати все навчання.

Лише третій підхід можна вважати більш або менш універсальним. Він впливає з того, що головна потреба кожної людини (після того, як задоволені усі її основні фізіологічні потреби: в їжі, одязі, житлі тощо) – це потреба у визнанні у власних очах і в очах інших людей і у самореалізації. Таке визнання досягається здебільшого через особистісне самовираження у комунікації з іншими людьми. Відповідно, спілкування, яке надає людині можливості для особистісного самовираження завжди є високо процесуально вмотивованим. Звідси впливає висновок, що якщо на заняттях з іноземної мови якомога частіше давати студентам можливості самовиражатися засобами виучуваної мови, то це неминуче буде стимулювати в них розвиток процесуальної мотивації до спілкування цією мовою, і, як наслідок, до її опанування. Надати тим, хто навчаються, можливості постійно самовиражатися засобами іноземної мови на заняттях із неї у ЗВО цілком можливо, якщо викладач базує навчальний процес на постійних вимогах до студентів висловлювати іноземною мовою свої власні думки та формулювати власні позиції щодо будь-якого питання, яке піднімається та обговорюється. Це й буде поступово формувати у тих, хто навчаються, потрібну процесуальну навчальну мотивацію.

У лекції розглядаються сучасні дослідження, що стосуються розвитку позитивної мотивації у навчанні іноземних мов.

ЛЕКЦІЯ 6. Навчання мовного матеріалу. Добір матеріалу та формування фонетичних, лексичних і граматичних мовленнєвих автоматизмів. Проведення наукових досліджень у цій галузі

Фонетика та навчання її як складовій базису розвитку мовленнєвих вмінь. Різниця у вимогах до розвитку фонетичних навичок у різних видах навчальних закладів. Найвищі вимоги тільки у мовному вищому закладі освіти. Принцип апроксимації як базовий для формування навичок фонетичного та інтонаційного оформлення мовлення.

Добір фонетичного матеріалу за двома принципами: 1) потреби у спілкуванні; 2) стилістичним принципом (об'єкт навчання – повний стиль зразковолітературної (нормативної) вимови).

Початковий ступінь навчання як найважливіший у навчанні вимови. Необхідність роботи над вимовою протягом усього періоду навчання за особливої уваги до неї на початковому ступені.

Поняття про інтерференцію рідної мови як основної перешкоди для формування нормативної іншомовної вимови. Необхідність зіставлення мов і пояснень як основного шляху подолання впливу цієї інтерференції.

Створення правильних слухових та мовленнєвомоторних образів як основне завдання у розвитку нормативної іншомовної вимови учнів. Досягнення цього, у першу чергу, через розвиток фонематичного та інтонаційного слуху. Необхідність додержання аналітико-імітативного підходу в навчанні вимови для формування фонематичного та інтонаційного слуху і створення слухових та мовленнєвомоторних образів.

Характеристики аналітико-імітативного підходу та методики роботи за ним.

Типологія іншомовних звуків для навчання:

- 1) близькі до фонем рідної мови (переносяться з рідної мови);
- 2) ті, що тільки здаються близькими, але різні у реальності (головне джерело інтерференції);
- 3) фонemi, які не мають інтонаційних або акустичних аналогів у рідній мові.

Ознайомлення зі звуками трьох груп.

Звуки I групи вводяться у реченнях і засвоюються імітативно. Звуки II та III груп: 1) спочатку демонструються; 2) потім проводиться пояснення способів вимови; 3) проводяться вправи на диференціацію; 4) проводяться вправи на відтворення нових звуків.

Ознайомлення з ритміко-інтонаційними моделями проходить у процесі оволодіння мовними зразками, структурними типами речень. Тут особливо важлива єдність пояснення та імітації.

Фонетичні вправи:

1. У слуханні (чисто на слух та з графічною опорою). Активне слухання (наприклад, слухайте та піднімайте руку, коли почуєте певний звук, підкреслюйте слова, на яких голос диктора підвищується тощо).

2. Вправи у відтворенні звуків, слів, речень. Можуть бути із зоровою опорою. До них належить читання вголос, відтворення вивченого напам'ять.

Навчання техніки читання вголос.

Лексика. Цілі та завдання навчання лексики: навчання значення, форми, використання та сполучання лексичних одиниць для експресивного мовлення; навчання розуміння лексичних одиниць для імпресивного мовлення. Поняття про лексичні одиниці та їх види: слово, стійке словосполучення, кліше. Труднощі форми, значення, використання та сполучуваності лексичних одиниць у навчанні. Роль інтерференції та переносу з рідної мови у процесі оволодіння лексикою.

Види лексичних знань та навичок: значення, форма, використання, сполучуваність. Різниця між значенням та особистісним змістом лексичної одиниці.

Поділ словникового запасу на активний і пасивний (репродуктивне та рецептивне володіння лексикою) і його методичне значення. Поділ словникового запасу на реальний та потенційний і його методичне значення. Підходи до формування потенційного словникового запасу та співвідношення обсягів реального і потенційного запасу. Поняття про лексичну здогадку і методику навчання такої здогадки.

Методична типологія лексики: 1. За розбіжністю або збігом значень з рідною мовою; 2. За формою та значенням: а) інтернаціональні та запозичені слова зі збігом значень у рідній та іноземній мовах; б) похідні та складні слова й словосполучення з відомими компонентами; в) слова, обсяг значення яких не суперечить обсягу значень слів у рідній мові; г) слова, специфічні за змістом для мови, що вивчається; д) слова спільного кореня з рідною мовою, але відмінні за значенням; е) словосполучення та складні слова з відомими окремими компонентами, але ідіоматичні за значенням; є) лексичні одиниці з більш широким або більш вузьким обсягом значень, ніж у рідній мові; 3. За довжиною; 4. За показниками конкретності – абстрактності тощо.

Добір лексики для навчання. Три групи принципів добору: Перша: а) частотності (дає об'єктивні показники у межах першої за частотністю 1000 слів); б) розповсюдженості (вказує на регулярність появи слів, а не на їх питому вагу в джерелах). Друга: а) відповідності встановленій тематиці навчання; б) опису понять; в) семантичний принцип. Третя: а) сполучуваності; б) словотворчої цінності; в) багатозначності; г) стилістичної необмеженості; д) будівної здатності.

Поняття про лексичні правила та доцільність їх використання.

Принципи навчання лексики: сполучання контекстності та ізольованості, багаторазовості повторення, комунікативності.

Етапи роботи над лексикою: 1) ознайомлення (з семантизацією у різних видах); 2) первинне закріплення; 3) розвиток навичок та вмінь використання у різних видах мовленнєвої діяльності.

Види та засоби семантизації лексики: 1) через синоніми та антоніми; 2) через наочність; 3) через тлумачення значень: а) іноземною мовою, б) рідною мовою; 4) через переклад. Лексичні вправи та їх види.

Цілі та завдання навчання граматики; добір граматичного матеріалу. Мета навчання граматики як формування необхідного комплексу мовленнєвих граматичних навичок – складової частини базису розвитку мовленнєвих вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності.

Завдання навчання граматики у різних видах мовленнєвої діяльності. Різниця граматичних навичок у рецепції та продукції мовлення, усному та письмовому мовленні.

Добір граматичного матеріалу на основі раціональної мінімізації.

Принципи добору граматичного матеріалу для активного мінімуму: зразковості, виключення синонімів. Принципи добору граматичного матеріалу для пасивного мінімуму: розповсюдженості у книжково-письмовому стилі мовлення, багатозначності, виключення одиничних явищ (вони вивчаються як лексика).

Поняття про граматичні моделі та мовленнєві зразки.

Концентрований та концентричний підхід до вивчення граматики. Переваги та недоліки обох підходів.

Типологія граматики для навчання: за схожістю та різницею з рідною мовою. Концепція щодо розвитку іншомовних граматичних навичок як корекції відповідних навичок у рідній мові, де найважчі – граматичні явища, що мають лише часткову різницю з відповідними явищами рідної мови.

Граматичні універсалії та збіг численних граматичних явищ у різних мовах. Використання цього для мінімізації граматичного матеріалу для навчання.

Формування мовленнєвих граматичних навичок. Етапи роботи над граматичним матеріалом:

- 1) презентація;
- 2) формування мовленнєвих граматичних навичок шляхом їх автоматизації в усному мовленні;
- 3) включення навичок у різні види мовлення;
- 4) розвиток навичок.

Презентація у мовленнєвих зразках та у контексті як основний шлях проведення презентації граматичного матеріалу. Додержання принципу однієї трудності у презентації. Можливість презентації з правилом та поясненням або без правила та пояснення, спираючись на аналогії. Шляхи і можливості презентації граматики без її усвідомлення учнями. Індуктивне введення граматичного матеріалу.

Вимоги до граматичних правил та пояснень на етапі презентації. Вправи для первинного закріплення граматичних дій на етапі презентації.

Вправи на етапі формування мовленнєвих граматичних навичок. Мовленнєвий характер таких вправ. Умовно-мовленнєві вправи за системою Ю.І. Пасова. Комунікативно-алгоритмічні вправи.

Поділ етапу формування мовленнєвих граматичних навичок на стадії стереотипізації (власне створення автоматизму – умовно-мовленнєвої вправи) і формування лабільних якостей граматичних навичок у варійованих умовах тренування.

Остання стадія є стадією переходу до III та IV етапів, де розвиток навичок зливається з формуванням мовленнєвих умінь.

Послідовність роботи над граматиною може виходити: 1) із системи мови; 2) із потреб у комунікації; 3) із градації труднощів. Необхідність сполучання другого та третього шляхів при виключенні першого у практичному навчанні іноземної мови. При цьому потрібно не забувати про необхідність систематизації засвоєного матеріалу та наслідування системного підходу в його поданні та відпрацьовуванні.

Ситуативна та функціональна граматика.

У лекції розглядаються сучасні дослідження, що стосуються навчання іншомовної фонетики, лексики та граматики.

ЛЕКЦІЯ 7. Методика навчання англомовного говоріння. Проведення наукових досліджень у цій галузі

Основні характеристики діалогічного та монологічного мовлення. Діалог є різноспрямованою формою мовлення з однаковими інформаційними потенціалами мовця та слухача. Він є засобом динамічної регуляції цих потенціалів. Монолог – односпрямована форма мовлення, причому інформаційний потенціал мовця вищий, ніж потенціал слухача.

Ознаки діалогічного та монологічного мовлення:

Діалог		Монолог
Різноспрямована цілеустанова	Комунікативний	Односпрямована цілеустанова
Обмін інформацією	Інформаційний	Передавання інформації
Посилений 33	Кібернетичний	Послаблений 33
Зустрічна реактивність	Психологічний	Спрямована реактивність
Неповний стиль мовлення	Лінгвістичний	Повний стиль мовлення
Посилена ситуативність	Паралінгвістичний	Послаблена ситуативність
Рухливість та сполученість функцій	Психофізіологічний	Розподіл та фіксованість функцій

Полілог, діалог з елементами монологу.

Види монологу: розповідь та переказ, повідомлення, опис, зображення, характеристика.

Види діалогу: побутовий, обмін думками, обговорення, полеміка. Діалог-довідка та діалог-співбесіда.

Поняття про підготовлене та невідготовлене говоріння. Підготовленість може бути за часом, за темою, за змістом, за характером мовленнєво-розумових операцій. Основою невідготовленості (спонтанності) є автоматизованість процедур. Аспекти невідготовленості це: 1) нова комбінація знайомих мовленнєвих одиниць; 2) використання знайомих стереотипних висловлювань у нових ситуаціях; 3) ініціативність; 4) незаданість мовленнєвого матеріалу висловлювання у попередніх репліках співбесідника; 5) незаданість змісту мовлення; 6) невідготовленість за часом. Невідготовленість сполучається з підготовленістю у будь-якому мовленнєвому вчинку. Тому невідготовлене мовлення – це не стадія у розвитку мовлення, а вміння. Це означає, що неможливо спочатку вчити підготовленого, а потім невідготовленого мовлення. Невідготовленого мовлення треба вчити із самого початку. Саме воно є метою навчання говоріння як у діалогічній, так і монологічній формах, хоча підготовлене монологічне мовлення також становить одну з підпорядкованих цілей навчання.

Цілі, принципи та ступені навчання діалогу та монологу. Цілями навчання обох форм мовлення є навчання усного повсякденно-літературного мовлення у трьох регістрах: побутово-ввічливому, побутово-фамільярному та офіційному. При цьому необхідно оволодіти основними функціями мови: номінативною, експресивною, регулятивною та категоризуючою. Характеристика цих функцій.

Необхідність навчання побутового діалогу та діалогічного монологу.

Принципи: ситуативної спрямованості, операційної спрямованості (опрацювання операційних програм та готових механізмів мовлення, що надають йому автоматизованості), змістовної та емоційно-експресивної спрямованості, іншомовно-мовленнєвої спрямованості (замикання каналу рідної мови), комунікативної спрямованості (якомога швидше запуснути мовленнєвий механізм).

Три ступені навчання.

1. Початковий – докомунікативний ступінь до запускання мовленнєвого механізму.
2. Просунутий – мінімально-комунікативний ступінь до завершення формування основ володіння усно-мовленнєвою діяльністю на дозованому, обмеженому та ретельно дібраному мовному матеріалі.
3. Завершальний – суто комунікативна стадія.

Одиниці та методика навчання діалогічного та монологічного мовлення. Функціональна одиниця діалогічного мовлення – це сукупність декількох (двох–трьох) висловлювань, у якій реалізується певна комунікативна функція. Шість основних видів функціонального

зв'язку: три види сполучення запитання з відповідним висловлюванням і три види сполучення повідомлення з відповідним висловлюванням.

Навчання діалогічного мовлення починається з діалогу-довідки і поступово переходить до діалогів-бесід. Починають з мікродіалогів на рівні однієї функціональної діалогічної одиниці з поступовим розширенням. Відпрацювання функціональних діалогічних одиниць. Діалоги за зразком. Рольові та ділові ігри. Проблемність у навчанні діалогічного мовлення.

Одиницею монологічного мовлення є група фраз, що виконує певну комунікативну функцію та пов'язана єдністю об'єкта мовлення і передає одну закінчену або незакінчену думку. Надфразова єдність як матеріальний субстрат функціональної одиниці монологічного мовлення.

Шлях навчання монологічного мовлення – від мінімального за обсягом монологічного висловлювання (одна одиниця монологічного мовлення) до його поступового розширення; від висловлювання за «віхами» до їх поступового знімання; від висловлювання з численними опорами до їх поступового усунення.

У лекції розглядаються сучасні дослідження, що стосуються навчання говоріння.

ЛЕКЦІЯ 8. Методика навчання англомовного читання. Проведення наукових досліджень у цій галузі

Читання як вид мовленнєвої діяльності. Уміння читати. Читання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який включає техніку читання і розуміння того, що читається, і належить до письмової форми мовлення. Розуміння – перехід від тексту до образу, що відповідає йому і адекватний вихідному образу. Тому переклад – не розуміння, а його результат.

Лінгвістичні особливості письмових текстів.

Види вмінь у читанні поділяються на три групи. До першої належать вміння розуміти мовний матеріал (фонетику, лексику, граматику), але слід відзначити, що це, скоріше, навички, ніж вміння. Друга група вмінь забезпечує повноту розуміння зв'язного тексту в цілому. До неї належать: 1) вміння виділяти в тексті окремі його елементи; 2) вміння узагальнювати, синтезувати факти, встановлюючи їх ієрархію та поєднуючи змістові шматки; 3) вміння співвідносити окремі частини тексту одна з одною. До третьої групи належать вміння усвідомлювати зміст тексту із забезпеченням глибини його розуміння: 1) виведення судження на основі фактів тексту; 2) встановлення його ідеї, задуму; 3) оцінювання фактів/змісту; 4) інтерпретування – розуміння підтексту, імпліцитного значення тексту.

Навчання техніки читання та навчання різних видів читання. Техніка читання та її навчання. Місце читання вголос у навчальному процесі.

Навчання розуміння того, що читається, як процес оволодіння змістовною переробкою інформації. Важливість та місце рецептивного та потенційного словника у навчанні читання. Вправи з навчання розуміння у читанні як вправи для оволодіння навичками та вміннями змістовної переробки інформації.

Важливість поділу читання на види (з точки зору режимів читання) для навчання розуміння інформації тексту та оволодіння другою та третьою групою вмінь (див. вище).

Існують 5 видів читання: переглядове, ознайомлювальне, вивчаюче, пошукове, критичне.

Переглядове читання служить для визначення теми та головних питань, що розглядаються у тексті; його темп – 1 – 1,5 стор. / хв.

Ознайомлювальне читання забезпечує розуміння до 70% фактів тексту з точним розумінням його основної інформації і не перекрученим розумінням другорядної інформації; темп читання – 180 – 190 слів / хв.

Вивчаюче читання забезпечує повне та неперекручене розуміння всієї інформації тексту як основної, так і другорядної; його темп – 50–60 слів / хв.

Пошукове читання поєднує властивості переглядового та вивчаючого читання (спочатку пошук потрібної інформації у тексті в режимі переглядового читання, потім вивчаюче читання тієї частини тексту, де знаходиться потрібна інформація). Тому темп читання залежить від того, йде пошук інформації (тоді – 1 – 1,5 стор. / хв.) або її поглиблене вивчення.

Критичне читання може розглядатися як вид вивчаючого читання, але воно ще більш поглиблене з метою більш детального усвідомлення всієї інформації тексту для формування власної точки зору на неї (див. вище – третя група вмінь).

Цілі навчання читання як навчання розуміння того, що читається у різних режимах, залежить від цілей читача. Ознайомлювальне читання як провідний вид читання на початковому етапі.

Принципи навчання читання: 1) навчання читання як виду мовленнєвої діяльності, тобто навчання перш за все розуміння того, що читається; 2) навчання читання як пізнавального процесу (для цього необхідні тільки інформативні тексти); 3) опора на досвід, який мають учні в читанні рідною мовою; 4) опора на оволодіння учнями структурою мови; 5) включення не тільки рецептивної, але й репродуктивної діяльності; 6) автоматизація прийомів здійснення читання.

Вправи для навчання читання (розуміння при читанні). Поділ вправ залежно від тих вмінь трьох груп, що формуються, та приклади таких вправ. Поділ вправ залежно від видів читання, що опрацьовуються. Приклади вправ для переглядового, ознайомлювального, вивчаючого та інших видів читання. Вправи для розвитку потрібного темпу читання.

Труднощі читання, вимоги до матеріалу для читання. Читання як засіб навчання інших видів мовленнєвої діяльності. Лексичні, граматичні та інші мовні труднощі читання. Труднощі, що залежать від композиційно-структурних особливостей текстів (дедуктивне чи індуктивне подання інформації; наявність вступу, основної частини, висновків; місце розміщення головної ідеї у тексті, тощо). Труднощі, які залежать від виду тексту (опис, міркування, полеміка, характеристика, визначення, пояснення). Труднощі, які залежать від підтексту, імпліцитної інформації в тексті. Необхідність градації текстів за рівнем труднощі та поступового введення матеріалів більш високих рівнів труднощі. Шляхи забезпечення такої градації та поступовості.

Вимоги до матеріалів для читання, що використовуються у навчанні. Головні серед них: пізнавальна цінність, відповідність віку та інтересам учнів.

Читання як засіб навчання говоріння і джерело для говоріння.

Читання як засіб навчання письма і джерело для створення учнями власних письмових текстів.

Використання читання для створення зорових опор для аудіювання.

У лекції розглядаються сучасні дослідження, що стосуються навчання читання.

ЛЕКЦІЯ 9. Методика навчання англомовного аудіювання. Проведення наукових досліджень у цій галузі

Труднощі аудіювання. Успішність аудіювання залежить від: 1) індивідуальних та вікових особливостей – активність, пасивність, цілі, реакція, 2) умов сприйняття (темپ мовлення, наприклад, нормативний темп англійського мовлення – 140 – 150 слів/хв.; наявність пауз; кількість пред'явлень та обсяг; надлишковість повідомлень; тип аудіотексту – діалог, монолог, описовий або полемічний текст; наявність опор, у тому числі зорових; наявність штампів. Граматичні та лексичні труднощі аудіювання; труднощі, пов'язані з джерелом мовлення (голос, шуми, технічні засоби, відстань, паузи, неповний стиль мовлення, індивідуальний темп).

Етапи навчання аудіювання. Градація аудіотекстів за трудностю та послідовність їх уведення до навчального процесу залежно від рівня труднощі. Градація та послідовність залежно від обсягу, часу звучання аудіотекстів, джерела (наприклад, на початковому етапі тільки з живого голосу викладача з поступовим переходом до використання фонограм). Збільшення пауз на початку навчання аудіювання для створення резерву часу на змістовне перероблення почутого. Велика кількість зорових опор на початковому етапі з поступовим їх усуненням. Поступовий перехід від найпростіших за змістом та структурою аудіотекстів (наприклад, описових) до значно складніших (наприклад, полемічних).

Рівні розуміння аудіотекстів – фрагментарний, загальний, детальний, критичний. Етапізація навчання аудіювання за рівнем розуміння: розвиток тільки загального розуміння на початковому етапі, доводячи до критичного розуміння на просунутих етапах навчання.

Система вправ для навчання аудіювання. Поняття про розуміння аудіотексту як перехід від фразового до текстового розуміння. Суть цього переходу у так званій «ага-реакції», яка настає у процесі змістового пошуку в аудіотексті, що сприймається. Цей пошук виходить за межі фраз, від підсумовування їх змісту аудитор переходить до їх інтегрування на основі загальної гіпотези. Успіх переходу на текстове розуміння залежить від уміння зрозуміти значення слова або групи слів, які є критичною вузловою точкою відносно до всього аудіотексту. Однією з головних цілей вправ для навчання аудіювання є формування вміння знаходити та розуміти критичну вузлову точку.

Вправи для аудіювання призначені для поступового зняття всіх труднощів аудіювання. Ці вправи поділяються на операційні та мотиваційні (або підготовчі та мовленнєві).

Операційні вправи служать для тренування у сприйнятті мовних явищ на слух в умовах концентрації уваги на мовній формі. Мотиваційні вправи – це, власне, практика у мовленнєвій діяльності. Вони служать для подолання комплексу труднощів в умовах, що наближені до природних. Приклади мотиваційних вправ.

1. На розуміння: прослухайте і: а) визначте ключове слово, що забезпечує орієнтацію у тексті; б) розбийте на частини для перекладу; в) визначте у кожній частині найголовнішу фразу; г) спираючись на змістовні віхи підготуйте переказ.

2. У зв'язку з говорінням: а) дайте відповіді на питання; б) назвіть головні факти; в) дайте назви (аудіотексту, частин); г) складіть план; д) придумайте закінчення тощо.

У лекції розглядаються сучасні дослідження, що стосуються навчання аудіювання.

ЛЕКЦІЯ 10. Методика навчання англomовного письма. Проведення наукових досліджень у цій галузі

Письмо як ціль навчання. Формування навичок та вмінь писемного мовлення. Залежність цілей та завдань навчання письма від типу навчального закладу. Значення навчання писемного мовлення іноземною мовою на сучасному етапі.

Навчання техніки письма. Навчання графіки. Навчання орфографії. Вправи для навчання графіки: на написання окремих літер, на написання слів (у тому числі постановки слів у речення). Вправи на навчання орфографії: виділення складних місць, підкреслювання, встановлення асоціацій, слухові диктанти. Роль диктантів у навчанні техніки письма.

Навчання писемного мовлення Навчання написання переказів. Навчання написання листів. Типи листів, що добираються для навчання у навчальних закладах різних типів. Навчання написання творів та есе. Process-oriented writing у навчанні написання творів та есе. Етапи написання твору або есе за методикою process-oriented writing: 1) writing the first draft; 2) peer-reviewing and commenting; 3) writing the second draft; 4) teacher /peer reviewing and commenting; ... n) writing the final draft, its editing and self-reviewing.

Методика навчання написання анотацій та рефератів прочитаних текстів. Визначення анотації та реферату, їх відміни. Поняття анотування та реферування як особливого виду компресії тексту. Компресія як позбавлення надлишковості тексту та його реконструкція. Зведення тексту до його денотатної структури (денотати та їх зв'язки) у процесі компресії. Денотатна схема як основа реферату тексту, її розгортання у ядерний текст, де експліковано предметні відношення між семантичними центрами. Денотати різного рангу.

Навчання анотуванню та реферуванню на базі типології текстів, міжфразових зв'язків у них, розуміння логічного розвитку думки у тексті, роботи із заголовками та лексико-тематичною основою тексту. Робота з понадфразовими єдностями (абзацами) у тексті та виділення «комунікативних блоків» для написання рефератів.

Письмо як засіб навчання та контролю. Письмо як «універсальний закріплювач» для навичок в усіх інших видах мовленнєвої діяльності. Письмо як один з найбільш об'єктивних засобів контролю розуміння при читанні та аудіюванні.

У лекції розглядаються сучасні дослідження, що стосуються навчання письма.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. для студентів вищих закладів освіти. – К.: Ленвіт, 1999.
2. Тарнопольський О.Б. Методика навчання видів іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. / О.Б. Тарнопольський. – К.: ІНКІОС, 2006.
3. Тарнопольський О.Б. Методика викладання іноземних мов як наука і навчання аспектів іноземної мови у вищій школі: Підручник для студентів закладів вищої мовної освіти та слухачів курсів підвищення кваліфікації викладачів іноземних мов. / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019.

Додаткова

1. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника. / И.Л. Бим. – М.: Русский язык, 1977.

2. Бим И.Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе. / И.Л. Бим. – М.: Просвещение, 1988.
3. Вейзе А.А. Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста. / А.А. Вейзе. – М.: Высшая школа, 1984.
4. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности / В.П. Григорьева, Н.А. Зимняя, В.А. Мерзлянова и др. – М.: Русский язык, 1985.
5. Давыдова М.И. Деятельностная методика обучения иностранным языкам. / М.И. Давыдова. – К.: Вища школа, 1984.
6. Демьяненко М.Я. Основы общей методики обучения иностранным языкам. / М.Я. Демьяненко, К.Л. Лазаренко, С.В. Мельник. – К.: Вища школа, 1984.
7. Есипович К.П. Управление познавательной деятельностью учащихся при обучении иностранным языкам в средней школе. / К.П. Есипович. – М.: Просвещение, 1988.
8. Изаренков Д.И. Обучение диалогической речи. / Д.И. Изаренков. – М.: Русский язык, 1981.
9. Клобукова Л.Н. Обучение языку специальности. / Л.Н. Клобукова. – М.: МГУ, 1987.
10. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование. / В.А. Коккота. – М.: Высшая школа, 1989.
11. Лapidус Б.А. Проблемы содержания обучения языку в языковом вузе. / Б.А. Лapidус. – М.: Высшая школа, 1986.
12. Ляховицкий М.В. Методика преподавания иностранных языков. / М.В. Ляховицкий. – М.: Высшая школа, 1981.
13. Гез Н.И. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Н.И. Гез, М.В. Ляховицкий, А.А. Миролубов и др. – М.: Высшая школа, 1982.
14. Методика обучения немецкому языку в средней школе. / под ред. В.А. Бухбиндера. – К.: Вища школа, 1984.
15. Миньяр-Белоручев Р.К. Методика обучения французскому языку. / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: Просвещение, 1987.
16. Николаева С.Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам. / С.Ю. Николаева. – К.: Вища школа, 1988.
17. Основы методики преподавания иностранных языков / под ред. В.А. Бухбиндера, В. Штрауса. – К.: Вища школа, 1986.
18. Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках. / под ред. В.А. Бухбиндера. – К. Вища школа, 1977.
19. Очерки методики обучения чтению на иностранных языках. / под ред. И.М. Бермана, В.А. Бухбиндера. – К.: Вища школа, 1977.
20. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. / Е.И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991.
21. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. / В.Л. Скалкин. – М.: Русский язык, 1981.

22. Скалкин В.Л. Коммуникативные упражнения на английском языке. / В.Л. Скалкин. – М.: Просвещение, 1983.
23. Скалкин В.Л. Обучение монологическому высказыванию. / В.Л. Скалкин. – К.: Радянська школа, 1983.
24. Складенко Н.К. Обучение речевой деятельности на английском языке в школе. / Н.К. Складенко, Е.Н. Онищенко, С.Л. Захарова. – К.: Радянська школа, 1988.
25. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку на I курсе технического вуза. / О.Б. Тарнопольський. – К.: Вища школа, 1989.
26. Тарнопольський О.Б. Методика навчання англійської мови на II курсі технічного вузу. / О.Б. Тарнопольський – К.: Вища школа, 1993.
27. Теоретические основы методики обучения иностранным языкам в средней школе./ под ред. А.Д. Климентенко, А.А. Миролубова. – М.: Педагогика, 1981.

Навчальне видання

Тарнопольський Олег Борисович

Кабанова Марина Романівна

Черняк Наталія Олександрівна

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАВЧАННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ І ПРЕДМЕТНА ДИДАКТИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ**

Конспект лекцій

Електронне видання

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 778-58-66, e-mail: rio@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р.